

delalo, pa gospod, ki zdaj tam za Krasom v Terstu bivajo, so nam jo srečno storili in nas obogatili; če pa mi tako radi zabimo, Bog ima vse zapisano, kar nam so storili". Priprosto je sicer govoril, pa na obličji se mu je bralo, da govori kar misli, in da mu spomin hvaležne čutila v sercu budí. Sivi starček, še čverst korenjak v svojih letih, zadovoljen vživa plačilo, ktero edino je za svojo skerb, za svoj trud iskal: ljudstvo je rešil pomanjkanja; ono ga pa hvaležno imenuje svojega očeta, ter mu prosi v pobožni molitvi nevenelega plačila iz nebes. Teh besed nisem iz oblakov vzela, ampak resnica so, in kdorkoli ima priložnost, se lahko prepriča in moral bo potrditi.

Kdor tedaj z gotovo priložnostjo in tisto zmožnostjo, ktero ima, zedinjuje resnično voljo, ne lastnemu nagnjenju, ampak Božji časti živeti, kar njegov stan najbolj tirja, to se pravi po lastnem zveličanju in pravem blagru svoje čede hrepeneti, nikdar ne bo pustil kmeta tudi njegovih svetnih opravil tje v en dan ali po nespametni termi ali po ostareli nerodni navadi doverševati, ampak pomagal bo povsod, z izgledom, kjer je moč, kjer pa ni, z ukom in svetom. Uspeh njegovega dela mu bo obilno in najlepše plačilo na tem svetu, in na stare dni bo lahko rekel: Srečno sem dokončal svoje delo, ker se nisem zastonj potil.

Menim, da tole, dasiravno kratko, je vendar tako rečeno, da bo lahko razumel, kogar se tiče. Če je pa na deželi le ravno zato, ker se je tako nanoslo in drugače ni, če prav zoper njegovo voljo, — ali če mu je svitlačev duh serce tako prevaril, da ga le nečimernost in častilakomnost nosi in domišljivost lastne (se vé da tako-le ošemljene) vrednosti tako visoko dviga, da plava visoko visoko više, kot bi moral stati, — ali če je tako zvest naslednik Iškarijotov, da je že kdaj svojega mojstra prekosil, in ne le za pot in kušlje, ampak tudi za vsako besedičo srebernike tirja: bi mu bilo učenosti in zgovornosti treba, kdor bi ga hotel preveriti, da hodi po krivi poti zgrešivši cilj in konec svojega poklica. Jez o tem tedaj raje molčim, in le spet zavernem na izgled, ki tako živo kličejo; slišati in občutiti mora njih glas, čigar serce za prid ljudstva ni popolnoma oterpnjeno, zakaj reva, ktera ljudstvo duševno in telesno mori, mu neizrekljivo moč daje.

Te verstice bodo morda komu neusečne, pa gotovo le tistemu, kateri jih bo nalaš drugače bral, kakor sem jih jez zapisal; pa ker se mi neobhodno potrebno zdé, sem jih moral zapisati, preden kratki spis sklenem.

Čudno se bo res temu in unemu zdelo bravšemu napis: „III. Sadjoreja“, pod njim pa to pridigo. Pa odgovorim, kar sem že večkrat, če prav ne tako očitno rekel: da sem to-le spisal tistim, ki „Novice“ berejo, ne tistim, ki jih ne berejo. Zakaj celih bukev o kmetovanji si prvič ne upam pisati, drugič bi jih bilo treba posebej, ne v časopis, natisniti, in tretjič natisnjenega je bilo že dovolj o kmetovanji v „Novicah“ in v posebnih zvezkih. Kdor tedaj obširnega uka želi, naj se oglasi, „Novice“ mu bodo gotovo z veseljem povedale, kje je kaj dobiti. Jez sem se bil le namenil povedati, kje potrebuje zboljšanja pivško kmetijstvo, in kako bi se moralo po moji sodbi začeti. Pogoji sadjoreje pa menim, da so si po raznih krajih enaki ali vsaj zelo podobni, da se le vé, kteremu sadnemu drevju je kraj ugoden. To sem pa tudi že povedal, da tepke na Pivki največ dobička obečajo, za njimi pa češplje in jabelka; drugo sadje pa bolj po malem, k večemu med hruškami ozimnice.

Sadjoreja se ne dá na Pivki zboljšati le na podlagi prenašanja, ktere sem v I. in II. delu nasvetoval. Zakaj dokler gmajna gmajna ostane, in dokler bo polje tako razmervljeno, ni za sadne drevesa nikjer prostora. Le kadar bo prostor za to, se bo dalo saditi. Nekoliko več bi se res tudi v sedanjem stanu kmetij storilo, al celó malo več; in ravno zato nimajo in ne morejo kmetje veselja imeti, se

z zasajevanjem sadnega drevja ukvarjati, kar pa se vé da hvale vredno ni. Nekteri poseka še tisto drevo, ktero mu še na vertu raste; in zakaj? zato ker mu več škode in jeze dela, kot pridi, sosebnost po vaséh, ktere so sadja najbolj ubožne. Sad na drevesu malokdaj gospodarja včaka; komaj začne ali še ne začne zoreti, že oklatijo otroci celo drevo, sém ter tje se tudi zelo odrašeni škodljivi otroci nahajajo. Ko bi pa drevja mnogo bilo in torej obilo sadja, bi se take spakarije tako zelo ne poznale in sčasoma same po sebi zginile.

Da bo tedaj sadjoreja na Pivki k povzdigi blagostanja pripomogla in tako rekoč kos kmetovega kruha postala, se mi neobhodno potrebno zdi to-le:

1. Da si vsaka soseska na sedanjih spašnikih ugoden in pripraven prostor odloči, ga nepotrebnega kamnja, brinja itd. oprosti ter z zidom ali živo mejo (presko) dobro ogradi. Dobro naj se obdela in va-nj zaseje in zaplodi dovolj divjakov.

2. Kmetje si morajo na polji, posebno pa po spašnikih ugodne in dosti obširne prostore odločiti, po spašnikih jih tudi dobro ograditi, strebti in obdelati. Vse to se bo lahko in še pred zgodilo, kakor bodo v soseskini drevesnici divjaki dorastli. Zato pa ne rok križati, ker po spašnikih in planinah se nahaja divjakov dovolj, kateri se lahko prec presade in pocepijo.

3. Župan in par družih mož, duhoven ali šolmojster, kjer je moč, naj čujejo, da se bo v drevesnici vse po redu godilo. Njeno obdelovanje pa naj se izroči na soseskine stroške pripravnim in pridnim rokam. Vardijan naj sosebnost skerbno varuje; ako bi pa vendar utegnil kdo kaj iz nje vzeti, se bo tat sam izdal; na čigar vertu je vsajeno, ta je ukradel.

Vidil sem v Postojni, najhuje burnem kraju cele Pivke, murbe lepo rasti; kaj, ko bi Pivčanje po izgledu Bistričanov poskusili, se tudi s sviloprejkami pečati, morda bi ne bila kvara brez uspeha?

Sedaj pa iz serca želim, da bi bile moje besede s takim duhom sprejete, s kakoršnim sem jih zapisal! Dasiravno zelo pomankljive, vendar pa resnične in iz zgolj ljubezni do domovine rečene, bi utegnile dokaj sadú obroditi. Bog daj!
B.

Tudi nekaj o učiteljskem časniku.

Zopet se je bralo v „Novicah“ o zadevi slovenskega šolskega časnika, da bi ne ostalo samo pri praznih besedah. Dobro vredovan šolsk časnik pač res bi bil nam učnik, ako bi donášal razun navadnih šolskih reči, tudi pogovore konferencij, napeve, preludije itd.

Gosp. pisatelj pravi: Kaj misli večina slovenskih učnikov o tem, taistih namreč, katerim bi bil nov list to, kar je ribi voda? Nadalje se bere: „Imeli smo časnik, po kterem marljivi učnik, ki si je bil svojega poklica svest in si je liste enako skerbni bčelici v knjigo zvezati dal, še zdaj skerbno sega. Več let nam je donášal razne poduke v šolstvu, lepe povesti itd. Ktera nezgoda je zadela temu listu smertni udarec?“ Odgovorim na to in kar je tudi gola resnica. Ne samo, da manj učnikov je bilo, tudi drugih uzrokov lahko naštejemo. V taistih časih, ko je „Šolski Prij.“ na beli dan zahajal, so še učniki tako rekoč spali ali saj dremali. Ni bilo skoraj od nobene strani ktereга zbudovavca. Slišali smo, še dobro se spomnim, nekaj od „Drobtinice“ govoriti. Kar enkrat neki osmošolec (zdaj mestni kaplan v Belaku —S—) mojemu očetu neke drobtinice („Blaže in Nežica“) brati ponudi in pozneje, ko je vidil, da so očetu te bukve dopadle, jih jim tudi za rabo v šoli pustil.

Pozneje, ko je „Šol. prijatelj“ beli dan zagledal, smo že radi segali po njem. Al predragi, koliko pa je bilo takih mož, temu slavnemu duhovnu enakih? Po celi kerški škofiji le 4, kateri so pri svojih učnikih sprožili veselje do sloven-

ščine. Tudi je veči del učnikov bilo sram se slovenščine prijeti, ali pa so bili že, kakor taki po navadi radi bleknejo, prestari. Ravno tako se je v drugih slovenskih krajih godilo. Učiteljskih shodov pa tudi še ni bilo toliko za spodbudo, kakor zdaj.

Morebiti bo kdo rekel: saj je bilo po Krajskem dosti učnikov, saj so „Novice“ po Krajskem že zdavno slovele povsod po deželi. Res bilo jih je; al skoraj bi rekel, vsi so tudi še spali. Čuj! kaj sem slišal ravno tisto leto, ko je zadnja ura kljenkala „Šol. Prij.“ iz ust urednika tega časnika, koliko da je bilo učnikov krajske dežele družnikov? Sram me je zapisati, djali so (mislím, da se ne motím) dva!

Ljubi moji, zdaj je vendar le vse drugače. Učiteljski shodi so večidel vse zdramili; oni so prisilili, seči po kakih knjigah ali časnikih, ali saj se pogovoriti s kakim znaním slovécim učnikom, kateri pa sploh le svetuje, kar je tudi prav, te ali une bukve brati ali časnik si naročiti, da nima še za takega nalogo izdelati in z njím preveč časa zamuditi.

Kaj bi še le rekel od šolskih svetovavcov? Koliko so pač tudi ti možje si prizadevali in si še prizadevajo priporočaje take časnike učiteljem brati, kateri so jim v omiko.

Mislím toraj, da gotovo zdaj ne bi manjkalo naročnikov, ne od starejih, ne od mlajših učnikov. Vsak dobro že spozná, da mu je potreben, kakor ribi voda. „Šolski Prijatelj“ je le prezgodaj ime spremenil in zaspal. To me lastna skušnja uči. Ravno ob času premembe imena v „Slovenski Prijatelj“ sem bil ne deleč od Tersta, v katerem kraji je večidel učnikov še le zvedilo, da ta časnik izhaja, in višja gosposka je ravno tudi silila, ga vsakemu, al žali-bože! o časniku ni bilo več ne sluha ne duha.

Toraj ne obotavljajte se; naj zagleda beli dan! Naročnikov iz Koroškega, Štajarskega in Primorskega ne bo manjkalo. — Kaj pa iz Krajskega? bote si mislili, ker je število slovenskih učnikov največje.

Zakaj pa ravno tukaj ni bilo velikega števila naročnikov? Ljubi bravec, nikar ne zameri preveč. Res je tukaj največ učnikov; tudi je res, da je veliko izverstnih starih in mladih učnikov; res je, da si viša gosposka silno prizadeva, na vse strani izobraženih mladih učnikov deželi dati. To ti pa vendar povem, veliko bi nas ne bilo. Bog daj, da bi ne bilo res! Nekaj je prišlo vmes, kar si skoraj povedati ne upam, molčati pa tudi ne morem, zato, da nobeden ne bo mogel reči, zakaj se to ni koj naznanilo. To je letošnji davek*), ktereга, nam od visoke deželske gosposke poterjenega, si smo naložili. Napravili so letne plačila za udove in sirote, kteremu pa je treba kapitala.

Treba bo, zatega voljo tudi nekaj od svojega letnega prihodka pritergati in v to namenjeno hranilnico položiti. Tudi na Koroškem, se sliši, so začeli to premišljevati, al, dragi moji, Korošci si ene krajcarje za to napravo pritergajo, mi pa kar na goldinarje. Pervo leto pride na oženjenega, kateri ima 300 gold. plačila, celih 25 gold.; to ni za nas uboge učnike majhna reč. Al zavoljo te naprave ne prestrašite se; bo sicer res pervo leto malo Kranjcov si šolski časnik omislilo, to pa tudi vem, da drugo leto morebiti število teh ravno največje bo. Res bilo bi vse drugač. Gospod pisatelj v 46. listu „Novic“ tudi terdi, da ne bo zdaj nič drugač s tem, da marljivi gospod Praprotnik je iskal že v novejših časih 100 naročnikov za izdavanje napevov k svojim pesmam, pa jih ni dobil, in pregledani in poterjeni napevi od gosp. Riharja ležijo kakor zakopan zaklad lenega hlapca v tamnem predalu. K temu le še pristavim, da je gosp. Praprotnik večidel sam kriv tega.

Čudil sem se, ko sem šel v Ljubljano se zapisat za naročnika teh napevov. Vidil sem le dva pred mano v zapisniku zapisana. Pa še tisti dan sva se z nekim znaním učnikom pogovarjala o zadevi napevov Praprotnikovih. Kaj

mi ta pové? Da imajo on in vsi v njegovi okolici že te napeve. Zakaj gosp. P. napeve učnikom pred daje, ako jih misli v natis dati? Kdo si jih bo potem naročeval? Tisti, kateri jih že ima, gotovo ne. Toraj se temu ni čuditi. Iz Štajarskega pa je imel vendar nekaj naročnikov, saj mi jih je sam kazal. Bleški.

Poskušnja *)

novih domestivnih čerk za slovenski alfabet.

Druzega mnogo spremenjenega natisa.

(Nove čerke in zglede glej v dokladnem listu).

Opomki.

a) Da se nam za ljudski alfabet nepripravno zdi, za priperti ali visoki é in odperti ali nizki ô posebne čerke imeti, smo že v prvem natisu te poskušnje opomnili. Ko bi se pa vendar za novince ti glasovi hotli razločni storiti, bi se utegnile imenovane čerke tako ali enako podznamenovati, kakor zadnja stebrina (Columne) te tabele kaže, kjer so namest njih tudi nove čerke pristavljene, ako bi jih morebiti večina spreumetnih vendar imeti izvolila. Tudi bi se utegnili ti glasovi v natisu s tem na znanje dati, da bi se namest podznamkov ali novih čerk, stare obdržale in pripusti é spodej bolj priperto, odperti ô pa odperto opodobil, kakor je v ravno tisti stebrini viditi. Ravno tako bi se znale te čerke, čeravno ne preveč lepó, tudi pisati, kadar bi se za natis pisalo.

b) Čerke II. in III. preodmena so za dopadljivo odbero pridane. Nam se sicer čerke I. preodmena v sploh pripravniše zdé; pa slad spreumetnih zná, kakor povsod, tako tudi tukaj razen biti, in nekterim utegnejo té, drugim druge pismenke bolj dopasti. Tem ustreči, smo tri preodmene sostavili, tako, da se za vsako pomankljivo čerko najmanj tri odbrati, in zmed njih tista izvoliti zamore, katero večina od vseh strani najpripravnišo najde. — Tudi kratke ali v versto zategnjene čerke se nekterim veliko bolj dopadajo, kakor podaljšane ali iz verste moleče. Toraj smo za vse nove podaljšane, kar je bilo moč, enako šne kratke v spremen pridjali, dasiravno je samovidno, da so za ložejo razločnost v branji saj nektere podaljšane zlo potrebne; zakaj vsak vé, kako težavno se take pisanja berejo, kjer vse čerke enako dolgost ali visokost imajo, postavimo, latinski napisi z velikimi čerkami. — Zadnjič se tudi ravno tiste čerke v mnogi podobi pisati dajo, in nekterim ta, drugim druga podoba bolj dopasti utegne. Toraj smo med oklepom in zaklepom tudi mnoge spremenke (Varianten) v odbero pridjali. — Da pa zmed poslednjih le take zamorejo v alfabet odločene biti, ktere drugim, že dovzetim, niso preveč enake, se samo zastopi. Tako postavim, bi namest čerke č prva čerka med oklepom in zaklepom ne mogla v alfabet dovoljena biti, ko bi bila za nj prva čerka III. preodmena odbrana. Tudi se samo zastopi, da ko bi se hotel popravljén ali domesten alfabet dovzeti, bi se to le v zedinjenji zvedenih in veljavnih mož po sodbi in sladu večine zgoditi zamoglo.

c) Zložnosti in polajški tega alfabeta, kakor je bilo že v prvem natisu te poskušnje opomnjeno, so ob kratkem slasti naslednji: 1. so po njem nadležni in zamudni, in tudi pozabljivosti podverženi nadznamki (diakrit. Zeichen) ilirskega alfabeta odklenjeni, in namest njih nove čerke z najdene, izmed kterih se podaljšane, v poljuben spremén, tudi kratko ali v versto zategnjene pisati in lahko tudi za enojne jotirane rabiti dajo. — 2. Ravno tako je tudi za poloviti e posebna čerka odkazana, ktera se poljubno rabiti zamore, zlasti v takih besedah, ktere ta glas že v korenini imajo, na pr. pèrst. — 3. Je po tem alfabetu

*) Ta milošnja svojim ljudém pač ne more veljaven izgovor biti

*) Da ustrezemo posebni prošnji gospoda iznajdenika novih čerk, smo priložili današnjim „Novicam“ nov in zadnji predlog.